

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת שלח תשפ"ג

שלח לך אנשים (י"ג. ב')

פירש רש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר ע"כ. וצ"ע במה שהקשה רש"י "למה נסמכה" וכו', והלא נסמך משום שמעשה המרגלים היה מיד לאחר מעשה מרים, ובשפתי חכמים עמד בכך, וביאר דהוקשה לרש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לבד, והא מעשה קרח היה קודם מעשה מרים, והו"ל לכתוב פרשת קרח ואח"כ מרים ואח"כ פרשת המרגלים, וע"כ שהתורה כתבה לא כסדר, וא"כ למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, והא זה לא כסדר, וע"ז תירץ רש"י דהסמיכות היא כדי לדרוש שרשעים ראו ולא לקחו מוסר, ודוחק.

והנה ברש"י הקשה למה נסמכו ב' הפרשיות, אמנם מביאים שהלשון במדרש רבה "מה ראה לומר אחר מעשה דמרים שלח לך אנשים", והיינו שמעשה מרגלים נסמך למעשה מרים כדי שהמרגלים ילמדו ממרים איסור לשון הרע, ויל"ע אם אפשר לפרש כן בדברי רש"י, ויתורץ הקושיא הנ"ל.

שלח לך (שם)

פירש רש"י לדעתך. ומקור דברי רש"י הוא בסוטה (דף לד:). דאיתא שם וכי אדם בורר חלק רע לעצמו, ופירש רש"י שבודאי הקב"ה לא ציוה את משה לשלוח, דוכי הקב"ה יצוה דבר שסופו יבוא לידי תקלה, ונמצא דבורר חלק רע קאי על שילוח מרגלים, אמנם המהרש"א כתב שם על פירוש רש"י שהוא דחוק, וביאר באופן אחר דבודאי הקב"ה לא ציוה את משה לשלוח, דהרי הקב"ה בחר לעם ישראל את ארץ ישראל, ובודאי שהקב"ה לא יבחור ארץ רעה אלא ארץ טובה.

למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי (י"ג. י"א)

צ"ע מ"ט במטה מנשה הוזכר גם "למטה יוסף", ואילו לגבי מטה אפרים (לעיל פסוק ח') לא הוזכר, וביאר דודי המשאת המלך דלמרגלים היו ב' תפקידים, הא' לראות כיצד יכבשו את הארץ, והב' לראות את שבח ארץ ישראל, ולגבי הכיבוש שבט אפרים ומנשה היו כאחד, וגדי בן סוסי היה הנשיא דשבט יוסף לבדו, ולגבי שבח ארץ ישראל שזה שייך לנחלת הארץ, הרי לענין נחלה חשיבי ב' שבטים, והוא היה הנשיא רק מצד מנשה, ויהושע היה מצד אפרים, ולכך אצל נשיא שבט מנשה כתוב "למטה יוסף למטה מנשה", ואצל נשיא שבט אפרים כתב רק למטה אפרים. וע"פ זה ביאר מ"ט בהתחלה רק כלב נלחם עם המרגלים, ורק כשהוציאו דיבת הארץ בא יהושע, דלהנ"ל מבואר היטב דכל זמן שדיברו "אפס כי עז העם" וכו' דהיינו הדברים הנוגעים לכיבוש, יהושע שתק, דלגבי הכיבוש הוא לא היה מרגל, ורק כשהתחילו להוציא דיבת הארץ דהיינו הדברים הנוגעים לשבח הארץ, רק אז התחיל להלחם עמם.

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (י"ג. כ')

בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב שיעשו חזקה, וצ"ע דהרי אכילת פירות אי"ז חזקה, ועיין ברמב"ם ובראב"ד (פ"א ממכירה הל"טו).

ויבאו עד נחל אשכל (י"ג. כ"ג)

כאן כתוב "אשכל" ללא ו', ואילו כשכתוב שקראו לו "נחל אשכול" כתוב עם ו' וצ"ע השינוי, וביאר הגר"א שמתחילה קראו לו אשכל על שם אחד מהענקים, [ענר אשכל וממרא], אבל אח"כ הם קראו לו "אשכול" על שם אשכול הענבים, ולכן בפרשת מטות (ל"ב. טו) שמוזכר "נחל אשכול" ג"כ הוזכר עם ו'.

והערים בצרות (י"ג. כ"ח)

פירש רש"י בצרות לשון חוזק ותרגומו כריכן לשון בירניות עגולות. וראיתי מבארים דכונתם היה שהרי כשנכנסו לארץ מצאו המטמוניות של האמוריים ע"י נגעי בתיים, והנה בית עגול אינו מטמא בנגעים, וא"כ התלוננו שגם את זה לא יהיה להם כשיכנסו לארץ כיון שהבתים עגולים.

ויהס כלב את העם אל משה (י"ג. ל')

ביאר המשך חכמה דבני ישראל היו מפחדים מנבואת אלדד ומידד, שמשה מת ויהושע מכניס, וסברו שבלי משה יפלו כולם בחרב, וכלב השתיקם שאין לבטוח במשה, אלא האומה הישראלית בעצמה ראויה להשגחה אלוקית הפרטית, [וזה דלא כפשטיה דקרא שהשתיקם שיאמינו במשה].

וכן היינו בעינייהם (י"ג. ל"ג)

בפשוטו הכונה שהיינו בעיניהם כחגבים, אבל רש"י פירש כנמלים, וכתב בבעל הטורים דתיבת וכן הוא ר"ת וכמו נמלים. והנה לשון רש"י נמלים יש בכרמים כאנשים, ודייק הגר"א דהענקים סברו שהם באמת נמלים [או חגבים] בצורת אנשים, דאם סברו שהם אנשים בצורת חגבים, היו צריכים לומר אנשים יש כחגבים, אולם בגמ' בסוטה (דף לה.) איתא דאמרו אינשי דדמו לקמצי.

כי לחמנו הם (י"ד. ט')

פירש רש"י נאכלם כלחם. החפץ חיים ביאר שכמו שהאדם אינו מפחד מלחם אף אם הוא גדול, אלא אדרבה ככל שהוא גדול הוא אוכל יותר, כך אצל הענקים כיון שיש הבטחה שינצחום, ככל שהם גדולים יהיה יותר סיבה לכלותם.

ויאמר ה' אל משה עד אנה ינאצוני העם הזה ועד אנה לא

יאמינו בי (י"ד. י"א)

וביאר הגר"ז דמשמע שהיה עליהם ב' תביעות, א' שניאצו, דהיינו שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל, והב' חסרון באמונה, דהיינו שלא האמינו להקב"ה שהארץ טובה, והוסיף הגר"ז דדבר זה גם מרומז בפסוק (תהילים ק"ו. כ"ד) "וימאסו בארץ חמדה, לא האמינו לדבר" דדברו לשון הרע על ארץ ישראל, והיה להם חסרון באמונה, [ועיין עוד לעיל (י"ג. ב') מש"כ עוד בענין התביעה שהיתה על המרגלים].

וזרעו יורשנה (י"ד. כ"ד)

פירש רש"י כתרגומו יתרכינה יורישו את הענקים ואת העם אשר בה ואין לתרגמו יירתינה אלא במקום יירשנה. מבואר בדברי רש"י דאינו לשון ירושה אלא לשון גירושין, ובטעמא דקרא העיר דבגמ' בב"ב (דף ק"יז.) מבואר דלמ"ד דלבאי הארץ נתחלקה הארץ, אופן החלוקה היה שנתחלק לבאי הארץ וחזרו והורישו ליוצאי מצרים, והתחלק חזרה לבאי הארץ, והנפק"מ שאם לא' מיוצאי מצרים היה ב' בניים, ולאחד יש בן אחד, יקבלו ג' חלקים בארץ ומחזירים החלקים לאביהם ושוב חולקים את הג' חלקים חצי לבני האחד וחצי לבן השני, ואם היו חולקים רק ליוצאי מצרים הרי היו מקבלים ב' חלקים במקום ג' חלקים, והנה כלב היה היחיד שהיה גם מיוצאי מצרים וגם מבאי הארץ, והיו לו בניים שהורישו לו, וכשבניו החזירו לו נשאר אצלו, דהא הוא היה חי, וא"כ מבואר היטב מה שכתוב "וזרעו יורשנה", דבאמת הוא מלשון ירושה, והכוונה שהבנים יורישו לכלב, ולכך לא כתוב "יירשנה", וזהו דלא כפירוש רש"י.

פירש רש"י הלב והעיניים הם מרגלים לגוף מסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות. ויש לעיין דכיון שקודם העין רואה ואח"כ הלב חומד, א"כ מה הטעם שבפסוק כתוב קודם לבבכם ואח"כ עיניכם, וי"ל דהעין מסתכלת היכן שהלב חומד, וכן מובא במדרש וכי אין לך סומא שעושה כל עבירות, אלא שהעין נמשכת אחר הלב (וכ"ה בספרי כאן).

ועוד נראה לבאר, דאמנם מצד היצר הרע תחילה העין רואה ואח"כ הלב חומד, אבל מצד היצר טוב י"ל דדרך העבודה הוא מן הקל אל הכבד, ומצינו בנדרים (דף לב): דבתחילה המליכו הקב"ה לאברהם אבינו על רמ"ג אברים, ולבסוף המליכו על העינים והאוזנים וראש הגויה, ומבואר דיותר קשה לשלוט על העינים מלשלוט על הלב, ולכן בתחילה צריך שלא לתור אחר הלב ואח"כ אחר העינים, [והנה יש אנשים שעובדים על שמירת העינים, ולפי מה שנתבאר נראה דבתחילה צריך לעבוד על הלב].

דברי חיזוק מרבינו ראש הישיבה שליט"א

ובו דברי זיכרון לרשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

סעוד"ג פרשת בהעלותך תשפ"ג

אנחנו נמצאים בשבוע שלאחר שבועות, והוא זמן שצריך חיזוק מב' סיבות, א', דרך העולם שאחרי כמה שבועות של שמיניגען וחיזוק יש יותר רפיון, ב', זמן זה הוא חלקו השני של הקיץ שיש בו הרבה קשיים ונסיונות יותר מכל השנה, אמנם צריך לדעת כי זה חלק גדול מהחיים, חודשיים שלמים, וצריך לעשות חיזוק בלימוד בתקופה זו.

ובאמת שענין זה של הרפיון בזמנים מסוימים אינו מגיע מהשכל דאין שום הגיון שבסוף שבוע יהיה יותר רפיון מתחילתו ושסוף זמן יהא רפוי מתחילת הזמן וכדו' אלא זה נעשה ע"י שלא הושבים לפני כל מה שעושים, ופועלים לפי ההרגל כמצות אנשים מלומדה ועי"ז נגרם רפיון בזמנים שיותר קשה להתחזק.

והעצה לזה היא שלפני כל פעולה שעושים לחשוב מה אני הולך לעשות ואם זה מגיע מהשכל הישר או שזה ללא סיבה אמיתית ועי"ז יודעים מה לעשות בצורה הראויה, וכך זכינו לראות אצל מרן רה"י הגרי"ג אדלשטיין זיע"א (שנפטר השבוע) שאצלו כל דבר היה מחושב ולפני כל פעולה היה בודק בשכל אם הוא דבר ישר או לא ובאמת הרבה פעמים לא ענה מיד אלא אמר שצריך לחשוב על הענין.

והנה בטבע העולם נראה שהזריזות לפעמים עלולה להפריע לאחרים וכדו' וכגון שע"י שמזדרז ורץ אינו משים לב לדברים ומכשולות קטנים, וכמו"כ נראה שיראת שמים מחייבת שיהא גם קצת נערווין פה ושם לדקדק יותר במצוות, אבל האמת היא וכך ראינו אצל מרן זיע"א שאין זה סתירה כלל וכלל, היה זריז וירא שמים מחדא, ומאידך לא נפגע עי"ז כלום וכמו"כ לא היה לו שום חששות מיותרים, והסיבה לזה כמו שדיברנו שהיה חושב ברוגע לפני כל פעולה שעשה ועי"ז לא טעה בשום פעולה כי כשיודעים מה לעשות ומה לא לעשות לא טועים.

ועי"ז זכה להגיע לשלמות מיוחדת במידות טובות, וכשהיינו עולים אליו עם אמי שתחי' לדבר עמו, אמר לי נינו הר' מרדכי פאלי שנגמור לדבר ונקום לפני שהוא יקום כי אם נמשיך לשבת גם הוא ימשיך עד שנקום כיון שלא רוצה להראות שישבנו על חשבון הזמן שלו אלא כאילו הוא מצידו היה ממשיך לשבת גם אחרי שהלכנו וכך נרגיש שלא הפרענו לו ויהא לנו הרגשה טובה, והכל הגיע מההתבוננות לפרטי פרטים שח"ו לא לגרום חשש פגיעה באף אחד.

וכידוע שמרן הגר"ש רוזנבסקי זצוק"ל מאוד העריך את מרן זיע"א [והיה פעם שדיבר על כן שאין זה כבוד בקריאת שמות של רחובות ע"ש תנאים ואמוראים וגדולי ישראל וכגון 'רבי עקיבא' 'חזון איש' וכדו' שזה נמצא אח"כ על הפחים וכן בערים חילוניות כמו ת"א וכדו', ותוכ"ד אמר שרחוב ראב"ד זה בסדר כי שם יש את ר' גרשון...] ופעם הגרש"ר לא הרגיש בטוב והגר"ג הגיע לבקר אותו, וכשרצה להיכנס שם לב שיש פתק על הכניסה שמבקשים לא להיכנס בשעה זו ולהגיע יותר מאוחר, ופנה לצאת והגרש"ר שם לב לזה וקרא לו ואמר שודאי לא התכוננו אליו ואדרבה כשהוא מגיע זה מחזק יותר אם יבוא עכשיו [ואנחנו בכזה מצב היינו בטוחים שלא התכוננו אלינו גם בלי שהגרש"ר היה צריך להגיד את זה...] אך הגרי"ג התעקש שלא רוצה להפריע ושילך עכשיו ויבוא בפעם אחרת והגרש"ר המשיך לבקש והוא המשיך לסרב ואחר שיצא אמר הגרש"ר לסוכבים שלו 'זה אדם גדול', כי עם ההתבוננות שלו הבין שגם כשאומרים שלא מפריע אי"ז באמת ולא התיחס למילים אלו כמו שכ"א אחר היה מתיחס בלי לחשוב שזה באמת מפריע.

ונזכיר מעשה שהיה עם הדוד בעל משאת המלך שפעם קבע עם מישהו להיפגש בשעה מסוימת באיזה מקום והיה לההוא איזה טעות שגרמה לו לחכות במקום אחר ועד שהדוד תפס שההוא טעה לקח שעה שלימה ובסוף נפגשו והשני לא ידע שהיה לו טעות וכשהגיע הדוד התחיל ההוא לשפוף עליו את זעמו שהוא מחכה לו שעה שלימה ולמה עשה לו את זה וכו' והדוד לא הגיב כלום, ושאלו אותו למה לא הסביר לו שהיה לו טעות אמר הרי ההוא היה לו שעה שלימה להכין לי שמועים ע"ז שאני מאחר ואיך אני יהרום לו את זה?... ורואים בזה את השלימות שהיה להם להיזהר בכל מעשה ובכל דיבור שלא יצער את השני, ושחכניסו את כל הגאונות שלהם במידות טובות.

וזה מה שצריך להיות אצלנו שבסוגיות הגמ' אנו מחשבנים ומפלפלים לעומק הסוגי' וכך צריך לעשות גם במידות טובות ובין אדם לחבירו, והקב"ה יעזור שנזכה להתחזק ולעלות בתורה ויראת שמים.